

Ханс Йоахим Шедлих
Пътуването на Кокошкин

За автора

Ханс Йоахим Шедлих е роден през 1935 г. в град Райхенбах (Фогтланд, Саксония). Следва немска филология в Берлин и Лайпциг. Между 1959 и 1976 г. работи в Академията на науките в Източен Берлин. Лингвист с научна степен, след 1969 г. Шедлих започва да пише и художествена проза, чието публикуване среща трудности в ГДР. Като един от подписалите се в защита на поета-песенник Волф Бирман е принуден да емигрира през 1977 г. и не след дълго се установява в Западен Берлин, където живее и сега. Член е на Германската академия за език и поезия.

Близо тридесет заглавия присъстват към днешна дата в творческата биография на Ханс Йоахим Шедлих. Сборници с разкази, кратка проза, статии, разговори, романи: „Опитана близост“, 1977; „Нещо си някак“, 1984; „Талхвер“, 1986; „Източнозападен Берлин“, 1987; „Шот“, 1992; „Доверие и предателство“, 1997; „Тривиален роман“, 1998; „Дай му език. Животът и смъртта на баснописеца Езоп“, 1999; „Между арената и кулата от слонова кост“, 2001; „Другият поглед“, 2005; Минало свършено“, 2007 г. и др.

Писателят е носител на петнадесет от най-престижните литературни награди в Германия, а за цялостно творчество през 2011 г. получава и най-високо дотираната германска литературна награда от Академията на науките и литературата в Майнц и фондация „Йозеф Брайтбах“.

Ханс Йоахим Шедлих

**ПЪТУВАНЕТО
НА
КОКОШКИН**
р о м а н

Превод от немски:
Даря Хараланова

Аквариус
София

traduki

Издаването на това произведение е подкрепено от литературната мрежа ТРАДУКИ, членове на която са Федералното министерство за европейски и международни работи на Република Австрия, Външно министерство на Федерална република Германия, Швейцарската културна фондация „Про Хелвеция“, КултурКонтакт Австрия, Гъоте-институт, словенската Агенция за книгата ЈАК, Културното министерство на Република Хърватия и фондация „С. Фишер“.

Originally published under the title:

KOKOSCHKINS REISE

Copyright 2010 © Hans Joachim Schädlich

Published by permission of Rowohlt Verlag GmbH,
Reinbek bei Hamburg

© of the translation: S. Fischer Fondation

by order of TRADUKI

Даря Хараланова, преводач, 2013

© Издателство АКВАРИУС, 2013

© ТониТ, дизайн, 2013

All right reserved.

ISBN 978-954-8692-48-9

*На Ханс Георг Хене
In Memoriam*

Към сградата се приближи възрастна госпожа и извади ключ от чантата си.

– Моля за извинение – каза Хлавачек, – може ли да влезем заедно с Вас? Бихме искали да видим стълбището.

– Не е желателно – каза жената, – в последно време станаха много кражби.

– Моля Ви! Имаме ли вид на крадци? Ние сме носталгици.

– Е, влезте тогава. Но за малко.

Високата до средата на стените облицовка във вестибюла и имитацията на камина от кафяв, изпъстрен с бяло камък, мрамор и гранит. Първите четири стъпала – от бял мрамор.

– Липсва статуята с електрическия факел в ръката – каза Кокошкин.

– Откраднаха я – каза възрастната жена и влезе в асансьора.

Перилата на стълбището. Женската глава, резбована в дървото на първата колона на перилата. Нейното недружелюбно изражение.

Кокошкин и Хлавачек се заизкачваха по стълбището. Спряха се на третия етаж.

– Тук и на четвъртия етаж беше пансионът – каза Кокошкин. – Ние живеехме на четвъртия.

На следващата площадка спряха повторно. Кокошкин стоеше пред вратата на пансиона.

– Отново съм на дванадесет години и се приблигам от игра у дома при мама. Пансионът беше моят нов дом.

Обратно по стълбите надолу. От двете страни на входната врата – прозорци от оловно стъкло.

На тротоара. Кокошкин посочи към аптеката от лявата страна на сградата.

– Нека влезем.

– С какво мога да Ви помогна? – попита аптекарката.

– Преди много време тук се намираше ресторантът „Цум Шпатен“. Знаете ли?

– Не. Но можете да попитате шефа ми.

Шефът стоеше до нея и каза:

– Да. Цум Шпатен. В тези помещения.

– Хубаво е, че това все още някому е известно – каза Кокошкин.

На улицата Хлавачек попита:

– Кой от руснаците, които Ви гостуваха в пансиона, Ви впечатляваше най-силно?

Двамата седнаха на една пейка с изглед към фонтана.

– Ходасевич, съпругът на Нина. Аз го наричах по име и презиме – Владислав Фелицианович. А той мен – малкия Фьодор Фьодорович. Това много ме ласкаеше. Ходасевич се водеше за несимпатичен, но аз го харесвах. Може би тази симпатия се добави отчасти впоследствие, защото той не се върна в съветска Русия като някои други, например Бели.

Ходасевич беше слаб, почти мършав. Носеше дълга коса с път по средата. Косата му беше черна. Имаше изпито лице, големи очи. Беше винаги с пенсне на носа. Лицето му изглеждаше сиво, може би защото непрекъснато пушеше цигари.

– А Бели?

– Когато го видеше човек – на улицата, по стълбите – оставаше с чувството, че той витае някъде.

– Странно, за Бели се знае много, за Ходасевич – нищо.

– Стихотворенията на Ходасевич бяха публикувани в Русия чак след тъй наречената перестройка.

Дванайсетгодишен, аз чувствах, че в него има нещо необикновено. Едва през деветдесетте научих, че е смятан за един от най-големите поети на Русия.

– Руснаците в пансиона са общували навярно по-вечето помежду си. Двамата с майка Ви не сте знаели немски. Не се ли усещахте тъй, сякаш се варите в собствения си сос?

– Не знам. Не съм се усещал така. Да, на Виктория-Луизе-плац, при фонтана и на поляната германчетата ме наричаха „руснака“. Но те се отнасяха към мен почтително и си играеха с мен.

– Майка Ви не се ли опита да Ви прати на училище?

– Тя се осведоми и разбра, че на Нанходшрасе има немско-руска прогимназия, „Свети Георги“. Можех да ходя в това училище, но нямах желание. Мама не настоя, защото не знаеше какво ще стане с нас по-натък. А и не би могла да плати училищната такса.

Но нещо все пак учех. Мама беше изровила едно банджо на Мотцшрасе. Учех се да свиря на банджо. Съвсем сам. От време на време Ходасевич ме напътстваше. Той беше добър на балалайка. Странна комбинация. Пеех руски народни песни в съпровод на банджо!

В началото на септември Нина каза на мама: „В края на месеца отиваме в Бад Заров.“ – „Напускате Берлин? За бога, какво ще правя сега?“

Мама беше по-голяма на години от Нина, но се държеше като по-малката. „Къде се намира Бад Заров?“ – „Недалеч от Берлин. Около седемдесет километра на изток.“ – „Но защо отивате там?“ – „Там ще е Максим Горки. Ходасевич му помага при издаването на едно списание. Нарича се „Беседа.“ –

„О, боже – каза мама, какво ще правя без вас?“ – „Ами просто вземайте Фьодор и тръгвайте с нас. Бад Заров е малко градче на едно голямо езеро. Ще Ви се отрази благотворно и на двамата.“ – „А там къде ще живеем?“ – „В хотела на гарата. Където ще живеем и ние. Не е скъпо. Стаята е по една марка на легло. В ресторанта на хотела човек може да се храни на прилична цена.“

Кокошкин каза:

– Заминаването ни за Бад Заров още дълго не се състоя. На мама това ѝ беше добре дошло. Тя се боеше от всякаква смяна на мястото. В Берлин, в пансиона на Крампе, се чувстваше защитена. През август Нина и Ходасевич отидоха за три дни в Херингсдорф, където от юни пребиваваше Горки. На двадесет и пети септември Горки се премести с приближените си в Бад Заров. Но в средата на ноември Нина и Ходасевич бяха все още в Берлин.

Когато тръгнахме за Заров, във въздуха миришеше вече на зима.

Отправихме се с две таксито към Шлезийер банхоф. Носачите доставиха куфарите на перона.

Изведнъж мама се разплака.

„Какво Ви е?“ – попита Ходасевич. – „Ето че пристигнахме и сега имам чувството, че напускаме сигурната територия.“ – „Но нали не тръгваме за Русия!“ – „И ще се върнем в Берлин“ – добави Нина.

В пансиона „Крампе“ мама ми беше казала, че се опасява и от това, да не би хотелът на гарата в Бад Заров да не се отоплява.

– Господин Хлавачек – каза Кокошкин, – я да отидем до Бад Заров. Бад Заров, както се нарича

сега. Поръчайте, моля Ви, две стаи в хотела до гарата. Аз ще се осведомя за разписанието на влаковете.

– Пътуването с влак до Фюрстенвалде тогава траеше около четиридесет и пет минути. Във Фюрстенвалде трябваше да се прекачим в локалния влак за Беесков, чиято спирка в Бад Заров беше след двадесет и пет минути.

На Ходасевич обаче му писна от влака. „Ще вземем две таксита.“

Нина остана учудена, но само каза: „Както искаш.“

Пътуването по пътя през Петерсдорф трая двадесет минути. Такситата спряха пред хотела до гарата в Бад Заров. Имах чувството, че това е, което бе искал Ходасевич. Да спре пред хотела. Той плати двете таксита.

Площадът пред гарата бе покрит с тънък слой сняг, слънцето се беше показало, гарата блестеше. Жълтата фасада, островърхата куличка, червеният керемиден покрив. Носещите дървени колони на покрива над перона от двете страни на сградата.

В хотела беше, разбира се, топло; мама се усмихваше.

Във Фюрстенвалде Кокоскин и Хлавачек се качиха на влака за Бад Заров. На площада пред гарата в Бад Заров Кокоскин се обърна. Гарата блестеше.

– Като преди осемдесет години! – каза той.

Хлавачек, който държеше една брошура, каза:

– Гарата с прилежащите ѝ части неотдавна е била основно санирана. Цели петдесет години е била оставена да се руши. И още нещо: централната част

на Бад Заров е била заета от съветската армия в продължение на почти петдесет години. Заетата площ е била оградена с висока дървена ограда. На местните жители не е било позволено да влизат там. Руснаците също са знаели, че водата на Бад Заров е лечебна. Вилите в съветската зона са се ползвали от офицерите. До хиляда деветстотин деветдесет и четвърта. Накрая вече си личеше, че вилите са напълно сасипани.

– А сега?

– Всичко е ремонтирано.

Те тръгнаха към хотела до гарата в лявия край на площада.

Хлавачек каза:

– И той ли е като преди осемдесет години?

– Изцяло обновен – каза Кокошкин.

Добре че Хлавачек беше запазил стаи. Хотелът – пълен. Кокошкин каза:

– Може би ще ми се удаде да видя стаята, в която живяхме с мама.

Той не пожела да отиде пешком до къщата, в която през хиляда деветстотин двадесет и втора беше живял Горки.

– Ние често придружавахме Нина и Ходасевич до къщата. Новият санаториум. Но никога не влязохме вътре. Никога не видяхме Горки.

Хлавачек поръча на рецепцията да извикат такси.

Кокошкин каза на таксиметровия шофьор:

– Кронпринцendam, ако обичате.

– Тук н'я такъв.

Хлавачек размаха брошурата си:

- По времето на ГДР – Карл-Маркс-дам.
- Карл-Маркс-дам – каза таксиметровия шофьор. – Че то до там моят да и'ете пеш.
- По пътя Кокошкин продължи:
- Горки знаеше за баща ми. А от Нина беше научил, че с мама сме в Бад Заров. Но не покани мама.
- Горки? – каза таксиметровия шофьор. – Горкиевата къща е на Улменщрасе.
- Това беше домът-паметник по времето на ГДР. Горки никога не е живял там – каза Хлавачек.
- Аха.
- След няколко минути Кокошкин каза:
- Тук трябва да е. Но не е.
- Таксиметровия шофьор каза:
- Т'ва е 'на вила с жилища за почиващи. От две 'иляди и първа. По-рано тук имаше е'ин дом за самотни майки с деца и ясли. Срина'а го.
- Това някога беше Новият санаториум, в който живееше Горки.
- Може – каза таксиметровият шофьор.

В ресторанта на хотела Кокошкин каза на Хлавачек:

– Горки пребиваваше в Бад Заров със свита. Той живееше на първия етаж на санаториума. Там живееше и неговата любовница, секретарка, преводачка и икономка Мура. Баронесата Мария Будберг. Партера обитаваше синът му Максим Пешков с жена си госпожа Надежда.

Горки посрещаше много гости. Идваше първата му жена, Екатерина Пешкова, майката на сина му. Тя живееше в Москва и беше сътрудничка на Дзержински, шефа на съветската тайна полиция, ЧК.

Появяваше се само когато беше сигурна, че втората жена на Горки, Мария Андреева, не е тук. Мария Андреева, приближена на Ленин, живееше в Берлин и работеше в съветското търговско представителство на „Унтер ден Линден“ като началник отдел. Тя водеше със себе си в Бад Заров новия си приятел и колега Пьотр Крючков, който стана довереник на Горки. Москва бе напълно в течение на Горкиевите дела посредством различни източници.

Виктор Шкловски, Андрей Бели и издателите Ладишников и Гржебин посетиха Горки в Бад Заров по Коледа хиляда деветстотин двадесет и втора.

Хлавачек каза:

– По онова време не сте знаели всичко това с такива подробности.

– Не.

– Животът на Горки в Бад Заров трябва да е бил свързан с доста големи разноси.

– Не само в Бад Заров. След лечение в Санкт Блазиен в Шварцвал от декември двадесет и първа до април двадесет и втора той дойде в Берлин, където обитаваше голямо жилище на Курфюрстендам. През юни двадесет и втора отиде на почивка в Херингсдорф на остров „Узедом“; там е живял във вила „Ирмгард“. А след пребиваването си в Бад Заров замина отново за Шварцвалд, в Гюнтерстал до Фрайбург.

– Той не е можел да финансира това от хонорарите и полагаемите му се проценти.

– През декември двадесет и първа Ленин наредил на Молотов да включи Горки в списъка на хората, които имат право да се лекуват в чужбина за сметка на съветската държава. „Разходи за лечение.“ Синът и снахата на Горки получаваха „стипендия“. Съвет-

ският посланик в Берлин Николай Крестински отговаряше за покриването на разходите.

А от януари двадесет и втора Александър Хелпханд, наричащ себе си Парвус, трябваше да връща на Горки пари, които си е бил присвоил в качеството си на негов агент; това са били процентите, прибрани от Хелпханд за театралните представления на „На дъното“. До януари хиляда деветстотин двадесет и пета Горки най-после получи обратно двадесет и шест хиляди долара. Парите от Хелпханд влизаха на части в една сметка в Дрезднер банк; Крючков периодически ги препращаше на Горки, отначало в Бад Заров.

– Ама че акробатика – каза Хлавачек. – От една страна Горки взема пари от Ленин, от друга – критикува Лениновия терор по отношение на руските творци и интелектуалци.

– И терора по отношение на есерите, руските социалдемократи. Процесът срещу тях се провежда от осми юни до седми август хиляда деветстотин двадесет и втора. По това време Горки е в Германия. На първи юни двадесет и втора той пише на Алексей Риков, който тогава е заместник-председател на Съвета на народните комисари, приблизително следното: „Ако процесът завърши със смъртни присъди, то това е предумишлено убийство. Кажете това на Троцки и на останалите. Аз непрекъснато обръщам внимание на съветската власт, че унищожението на интелигенцията в нашата нецивилизована, пълна с неграмотни хора страна е престъпление.“

Съвсем отделно пък – нападките на емигрантите в Берлин, които са се възползвали, естествено, от добрите отношения на Горки със съветското посолство.

– Горки се е възползвал по всички линии.

– Разпространението на неговото списание „Беседа“, за чието списване му е помагал Ходасевич, не беше разрешено в Съветска Русия. За Ленин то беше антисъветско. Това беше, разбира се, краят на издаването му в Берлин. След седем броя беше закрито през хиляда деветстотин двадесет и пета.

Хлавачек каза:

– Животът в Бад Заров не беше ли скучен за Вас? Все още непосещаващ училище. Сам с мама в хотела. Били сте почти тринайсетгодишен.

– Нерядко скучаех. Обичах да ходя на езерото. Там срещнах едно момче на моята възраст. Манфред. Той ми показва селището. Парка с фонтана. Бившето село Заров. Аз говорех много зле немски, той си помагаше с ръце. През зимата бродехме с неговата шейна по хълмовете на Рауен. В Заров се научих да играя на шах. Ходасевич ми даваше уроци в стаята си. Нина живееше в друга стая. Но Вие имате право. Мама се тревожеше за мен. Тя често ме водеше в сладкарница „Балц“. Искаше да съм сред германци. Но там се подвизаваха и руските гости на Горки. Господин Балц обичаше руснаците и те също го обичаха.

– Как беше по Коледа двадесет и втора?

– В празничната зала на хотела имаше Коледно тържество за всички гости. Германска Коледа.

Хлавачек каза:

– Този живот на повикване трябва да е бил много натоварващ за майка Ви. Колко дълго продължи това в Заров?

– През юни двадесет и трета Нина и Ходасевич заминаха за Берлин и ние заминахме заедно с тях. Отново в пансиона „Крампе“ на Виктория-Луизеплац.

– Успяхте ли да видите междуременно стаята, в която сте живели с майка си?

– Да. Неузнаваема е.

– Нищо чудно, след толкова много години.

Кокошкин каза:

– Да се връщаме в Берлин.

– Още днес?

– Сега.

– През пролетта на двадесет и трета в Берлин Ходасевич многократно разговаря с мама за моето бъдеще. Вече бях на тринадесет. След тръгването ни от Одеса не бях ходил повече на училище. Без училище от една година!

Ходасевич смяташе, че щом като сега живеем в Германия, за мен би било най-добре да отида в интернат. Да ходя на училище, живеейки в пансиона „Крампе“, не било за препоръчване, защото не се знаело колко дълго мама щяла да може да остане там. Аз не трябвало да съм обвързан с нейните планове.

Мама се съгласи с Ходасевич. Съмняваше се обаче, че ще е в състояние да плаща пребиваването ми в интерната през цялото време.

„Вие изобщо не можете да плащате интерната – каза Ходасевич. – Трябва да намерите интернат, който да отпусне на момчето Ви безплатно място.“

В интернат. Но къде?

Ходасевич каза, че мама можела да пита Капус, главния учител на гимназията в Берлин-Груневалд. Преподавателят Капус бил познавач и любител на славянските езици.

Навярно това е било причината, поради която името на Карл Капус е станало известно и на руските емигранти в Берлин.

Двамата с мама се отправихме към Груневалдската гимназия на Хербертщрасе. Срегнахме се с учителя Капус. Той разговаря с мама на руски! Инак тя изобщо нямаше да може да му разкаже нашата одисея. Учителят Капус препоръча на мама да се обърне към ректора на Йоахимсталската гимназия в Темплин. Името му било Гребер и той, Капус, щял настоятелно да го помоли да вземе нашия случай присърце. Може би в Темплин щяло да се намери безплатно място за мен.

На мен учителят Капус каза, че щяло да бъде хубаво да постъпя при него в Груневалдската гимназия, но той разбирал, естествено, че в интернат съм щял да бъда по-добре приютен. Каза ми го на руски.

– Как Ви изглеждаше това, на тринайсет години да Ви пратят в интернат? – попита Якуб Хлавачек.

– Та аз не знаех почти нищо за интернатите. Но си представях, че би трябвало да е хубаво да съм заедно с други момчета. Да не съм повече сам.

– Къде се намира Темплин?

– В Укермаркт.

– Колко далеч от Берлин?

– На около осемдесет километра северно от Берлин.

Мама уговори час за среща с учителя Гребер, ние потеглихме за Темплин. Колко често пътувах по този маршрут, докато учех там.

Дългия път от гарата до гимназията в другия край на града, на Пренцлауер Алее, извървахме пеша. Мама искаше да добие представа от малкия град. Видяхме градската стена, градските порти, пазара с историческата сграда на общината и къщите с островърхи кулички.